

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गाची दर.

वार्षिक वर्गाची
रु. ४
(दयालू हंगरील माफ)
किरकोळ अंकार
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलो धर्मकामाविति ।

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख २४ डिसेंबर, १९४१

अंक ५१

* विमाक्षेत्रांतील 'कॉमनवेल्थ' चें अढळ स्थान *

१९४० चें पूर्ण केलेलें काम.....४५ लक्षांहून अधिक

★ बोलका-ढलपा ★

कंपनीची मालमत्ता	२७,८३,०००
सरकारी कर्जरोखे, गॅरंटीड शेअर्स यांत गुंतविलेली रक्कम	८,९४,०००
रोकड व बँकेतील ठेवी	३,०९,०००
कंपनीच्या मुख्य कचेरीची इमारत, हौसिंग कॉलनी व जमीन	४,३८,०००
लार्डफ फंड	२०,६३,०००
कंपनीचें चालू काम	१,८७,१३,१८१
१९४० मध्ये दिलेले क्लेमस	८४,८५१

● कॉमनवेल्थचीं वैशिष्ट्ये ●

- (१) विमेदारांच्या हक्कांविषयी जागरूकता
- (२) भरभक्कम पायावरील आर्थिक सुस्थिति
- (३) काळजापूर्वक काटकसरीची व्यवस्था
- (४) जनतेच्या विश्वासास पात्र झालेले डायरेक्टर बोर्ड
- (५) विम्याचे वेसे त्वरित वेण्याबद्दलची दक्षता

कॉमनवेल्थ

अॅशुअरन्स कंपनी लि., पुणे २.

—शाखा—

मुंबई—मद्रास—कलकत्ता—नाशिक—

कराची—अहमदाबाद

● एम्. एन्. सागवत, ची. ए.
ॲक्टिंग ऑफिस सुपरिटेण्डंट.

★ सर्वत्र उत्साही व विश्वासू

● चेअरमन ●

एजंट्स पाहिजेत ★

खा. ब. एम्. एन्. मेथा,
C. I. E., M. B. E.

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKEHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

विविध माहिती

बँकांस सुटी

नाताळानिमित्त बुधवार, गुरुवार व शुक्रवार ता. २४ ते २६ डिसेंबर अखेर बँका बंद राहतील.

जपानी शेड्यूल्ड बँका

हिंदी शेड्यूल्ड बँकांच्या यादीतून याकोहामा रिपशी बँक, बँक ऑफ तैवान व मिट्सुई बँक ह्या तीन जपानी बँका वगळून टाकण्यात आल्या आहेत.

स्वीडन व जर्मनी ह्यांचेमधील व्यापारी करार

स्वीडन व जर्मनी ह्यांचेमध्ये एक व्यापारी करार झाला आहे, त्याचे अन्वये जर्मनीने स्वीडनला ५७ लक्ष टन कोळसा यावयाचा असून त्याचे मोबदल्यात त्याला सजिज धातू व यंत्रसामुग्री मिळावयाची आहे. कराराची मुदत एक वर्षांची आहे.

विन्याची सक्ती

हिंदुस्थानातील सर्व कारखान्यांचा विमा उतरविण्याची सक्ती लष्करच केली जाईल. फॅक्टरी अॅक्ट लागू असलेले १३ हजार कारखाने हिंदुस्थानात आहेत.

आय. सी. एस. परीक्षा

आय. सी. एस.च्या परीक्षेस बसणाऱ्या सर्व विद्यार्थ्यांची तोंडी परीक्षा त्यांच्या लेसी परीक्षेबरोबरच जानेवारी, १९४२ मध्ये घेण्यात येईल. लेसी परीक्षेत चांगले गुण मिळविणाऱ्या काहीं उमेदवारांसच फक्त तोंडी परीक्षेसाठी बोलावण्याची आजवर पद्धति होती.

युद्ध खर्च

ग्रेट ब्रिटन चालू युद्धासाठी प्रातिदिन १८ कोटि रुपये खर्च करित आहे.

हिंदी सैन्य

चालू युद्धास प्रारंभ होण्यापूर्वी हिंदी फौजेत २३ लक्ष सैनिक होते. त्यांची संख्या आता १० लाख झाली आहे. अमेरिकेने युद्धसाहित्य पुरविल्यास, ४० ते ५० लक्ष सैनिक हिंदुस्थानात सहज तयार होतील, असे सर षण्मुख चेट्टी ह्यांनी न्यू यॉर्कमध्ये सांगितले.

हॉगकॉग बँक

हॉगकॉग अँड शॉपाय बँकिंग कॉर्पोरेशन ह्या ब्रिटिश एक्सचेंज बँकेची मुख्य कचेरी हॉगकॉग येथे आहे. तेथील दळणवळण तुटल्यामुळे, लंडन येथील मॅनेजरकडे मुख्य मॅनेजरचे काम देण्यात आले असून, सर्व शाखांनी त्यांचे ड्यूक पाळावे, अशी त्यांस सूचना देण्यात आली आहे. म्हणजे, लंडन येथील कचेरिने बँकेचे नेतृत्व स्वीकारले आहे.

पंडित जवाहरलाल ह्यांच्या भाषणाची फिल्म

“ मार्च ऑफ टाइम्स ” ह्या छोट्या फिल्ममध्ये चालण्याकरिता एका अमेरिकन कंपनीने पंडित जवाहरलाल नेहरूंच्या अलाहाबाद येथील भाषणाचा प्रसंग चित्रित केला आहे.

आखूड धाग्याच्या कपाशाची डामबंद

आखूड धाग्याची कपास लावणाऱ्या शेतकऱ्यांनी कपाशी-पेवजी धान्य पेरण्यास प्रारंभ करावा, असे सर पुरुषोत्तमदास ठाकुरदास ह्यांनी आपल्या भाषणात नुकतेच सांगितले.

लॉर्ड विलिंग्डन ह्यांचे मृत्युपत्र

हिंदुस्थानचे माजी व्हाइसरॉय लॉर्ड विलिंग्डन ह्यांनी आपल्या मार्गे मृत्युपत्रात सुमारे १८ लक्ष रुपयांची इस्टेट ठेवली. त्यांनी १५ हजार रुपये रोस आपल्या पत्नीस देऊन मुलास १३ लक्ष रुपये व फॅनडा माइन्स लि. मधील हिस्सा दिला. बाकीच्या इस्टेटीवा उपभोग पत्नीने तिच्या हयातीत करावा व तिच्या मृत्युनंतर मुलाकडे ती इस्टेट जावी, अशी व्यवस्था आहे.

चित्रपटांचे वेळींवर नियंत्रण

कराची शहरातील इंग्रजी चित्रपट दासविणारी ग्रुपे रानी ११-३० नंतर उघडी रहातां कामा नयेत व देशी चित्रपट १२-३० च्या आत संपले पाहिजेत, असा हक्क सिंध सरकारने काढला आहे. १ जानेवारीपासून त्याची अंमलबजावणी होईल.

वॉर रिस्क विम्याचा हस्ता वाढवठा

१९४० च्या ऑर्डिनन्सने कांही विशिष्ट मालाच्या युद्ध-विषयक विम्याची सक्ती केली. त्या विम्याचा हस्ता आतां वाढवून दर शेकडा दरमहा दोन आणि करण्यात आला आहे. जानेवारी ते मार्च १९४२ ह्या तिमार्हात हा दर चालू राहिल.

वॉर टॅक्स

ऑस्ट्रेलियन सरकार एक लाख युद्ध कर वसविणार आहे, तो प्रांतीवर अवलंबून राहिल. कंपन्यांवरील करांही वाढविण्यात येणार आहे.

वाढदिवस

पंडित मदन मोहन मालवीय ह्यांचा ८१ वा वाढदिवस बनारस विश्वविद्यालयात नुकताच साजरा करण्यात आला.

चौकशी कमिशन

जपान परले बंदरावर आचानकपणे हड्डा कसा करू शकला, ह्याची चौकशी करण्याकरितां सुप्रिम कोर्टाच्या एका न्याया-पिशाचे अध्यक्षतेसाली प्रेसिडेंट रुझवेल्ट ह्यांनी एक कमिशन नेमले आहे.

कोळसा-पुरवठा-अधिकारी

हिंदुस्थानातील कोळशाचा कारखान्यांस योग्य प्रमाणात पुरवठा चालू रहावा, ह्याकरितां व्यवस्था करण्यासाठी सरकारने मि. सी. ए. कुक, आय. सी. एस. ह्यांची सास नेमणूक केली आहे.

नॅशनल डिफेंस कॉन्सिल

नॅशनल डिफेंस कॉन्सिलची तिसरी बैठक दिड्डी येथे व्हाइसरॉयाने अध्यक्षतेसाली ता. २, ३ व ४ फेब्रुवारी रोजी भरणार आहे.

एक महिन्याचा आगाऊ पगार

ज्या सरकारी नोकरांना आपल्या कुडांतील मंडळीस कळकसा शहराचे बाहेर पाठविण्याचे असेल, त्यांस एका महिन्याचा आगाऊ पगार देण्यात येणार आहे.

शत्रुपक्षांयांचे हितसंबंध

जर्मनी, इटली व बल्गेरिया ह्यांच्या अमेरिकेंतील हितसंबंधाकडे स्वित्झरलंड लक्ष-वेणार असून स्वीडनने हंगेरी व रुमेनिया ह्यांच्या हितसंबंधाकडे पाहण्याचे मान्य केले आहे.

वॉररिस्क (युद्ध) इ. फंड

मालाच्या युद्धविषयक धोक्याच्या विम्याच्या फंडाचा ३० सप्टेंबर १९४१ अखेरचा आकडा १ कोटि, ५ लक्ष रुपये झाला आहे. फंडातून पैसे देण्याचा प्रसंग आला नाही.

अनुक्रमणिका

१ विविध माहिती ... ६३८	गणवरील परिस्थिति-
२ प्राप्तीवरील कर आणि आर्थिक परिस्थिति ... ६३९	१ कॉमर्स मॅ. असोसिएशन ६४३
३ पोलिस आणि तारसात्कारी कामगिरी ... ६४०	६ हिंदी आयुर्विद्याची प्रगति ६४४
४ स्फुट विचार ... ६४१	७ मलायामधील सुलतान ६४५
कामद आणि स्थानरी-बाजारभावांचे नियंत्रण-बाजारभाव आणि चलन-पूर्व रशियातील युद्ध-एणा-	८ ऑस्ट्रेलियाची लोकसंख्या ६४५
	९ कातड्याच्या युद्धाचे जागतिक उत्पादन ... ६४६
	१० काँग्रेसमनूर वैधील गिरण्या ६४६
	११ त्रिषडक बाजारभाव ६४७

अर्थ

बुधवार, ता. २४ डिसेंबर, १९४१

प्राप्तीवरील कर आणि आर्थिक परिस्थिति

हिंदुस्थान सरकारच्या प्राप्तीवरील सात्याच्या १९३९-४० सालाबाबतचा अहवाल प्रसिद्ध झाला आहे, त्यावरून असे दिसते की सधरू सात्याच्या दक्षतेमुळे सरकारी तिजोरीच्या उतसनात सवातीन कोटि रुपयांची भर पडली; म्हणजे सात्याने चौकशी निश्चन केली नसती तर कर देणारांनी सवातीन कोटि रुपयांचे देणे चुकवले असते. प्राप्तीवरील करस पात्र असलेले लोक आपल्या मिळकतीचे आकडे सात्याकडे पाठवतात, ते निश्चसनीय घातून सात्याने दोळे मिटून स्वीकारले असते आणि त्यांस अनुसरून आकारणी केली असती तर सरकारचे वरील नुकसान झाले असते. प्राप्तीवरील करस पात्र असलेल्यांच्या यादीतून ३८ हजार नावे काढून टाकण्यात आली आणि ३६ हजार नवीन नावे दाखल केली गेली. हरतऱेने कर चुकवण्याचे प्रयत्न अहवालाच्या साली नेहमीप्रमाणे सर्राह चालू होते असा त्यांत शेरा मारण्यांत आला असून ह्या हिकमतीची उदाहरणे देण्यांत आली आहेत. हिशोबाच्या दोन प्रकारच्या बहा देवणे, खोश्या खरेद्याचे आकडे दाखवणे, विक्री उपवून ठेवणे, घरासारख्या मालमत्तेचे उत्पन्न व घंघाच्या सात्सापासून होणारी मिळकत वगळणे, भल्यांच्या नांवांची साती ठेवून वाढले त्या रकमा व्याज व पगार ह्यांच्यासारख्या बाबींवर सची टाकणे इत्यादि प्राप्ती कमी दाखवून कर टाळण्याच्या युक्त्या नमूद करण्यांत आल्या आहेत. हिशेबात खोश्या इसमांच्या नांवांनी रकम सची टाकून एका गृहस्थाने आपल्या सड्यांच्या व्यवहारापासून झालेला फायदा उपवून देवण्याचा यत्न केला होता, तो उजेडांत आणला जाऊन पावणेपांच लक्ष रुपयांची त्याच्या प्राप्तीवर कर आकारणी झाली. त्याने ह्या रकमेच्या ऐवजी सुमारे सवा लक्षाचा आंकडा दाखवला होता. त्याचा कर तर वाढलाच, पण शिवाय पचास हजार रुपयांचा दंडही त्यास भरावा लागला. एका जमीनदारांने बैकातील आपल्या देवीच्या वरचे व्याज प्राप्तीत धरले नव्हते; त्याचे प्रकरण पांच हजार रुपये त्याने भरून मिटले. जंगलाची कंत्राटे घेणाऱ्या एका मंडळीने सचे फुगवून दाखवला आणि विक्रीपैकी काही उत्पन्न भागीदारांच्या

वैयक्तिक सात्यांस जमा केले. ह्या भागीदारांने एक लक्ष रुपयांचे उत्पन्न दाखवले होते. चौकशी अती १२ लक्षांची प्राप्ति निश्चित करण्यांत आली, त्या रकमेवर कर आकारणी झाली आणि शिवाय दंड थावा लागला. एका बकिंजाच्या बाबतीत त्याने उत्पन्न झाकल्याचे आढळून आले आणि तदजोडीवर प्रकरण निकाळांत निघाले. एक गृहस्थ आपल्या दूरच्या नातेवाइकाच्या नांवाने व्यवहार करीत होता, त्यास दंड भरावा लागला. दुसऱ्या एकास व्याजाचे चाळीस हजार रुपये मिळाले होते, त्याचे हिशेब न दाखवले गेल्याने त्यास आठ हजार रुपये दंड झाला. दुसऱ्या एकास बाहेरच्या ठिकाणांहून चेकने घंघाचे मोठे उत्पन्न येत असे ते तो आपल्या अज्ञान मुळांच्या नांवांने जमा करी. त्यावर सटला भरण्यांत आला आणि अखेर त्यांत दीड लक्ष रुपयांवर तदजोड झाली.

प्राप्तीवरील (सुपर टॅक्स धरून) कराची एकूण आकारणी, दोन कोटि रुपयांचा रिफंड वजा जाता, १९३९-४० मध्ये वीस कोटि रुपये होती. त्यापैकी प्रत्यक्ष वसुली एकेणीस कोटींची झाली. १९३८-३९ मध्ये हा आंकडा सतरा कोटि होता. प्राप्तीवरील कराचे उत्पन्न व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांच्या परिस्थितीवर अवलंबून असते हे सांगायचास नको. घंघांची चलती असेल त्या मानाने ते अधिककमी होते. बावणकोर नॅशनल अँड डिजेल बँक बुडाल्यामुळे मद्रास प्रांतातील उद्योगधंघांवर मंदीची छाया पसरली होती. कपास सुताच्या व कापडाच्या गिरण्या साधारणपणे बऱ्या स्थितीत होत्या. साखरेच्या घंघास चांगला फायदा मिळाला. पांढरपेशा बार्गीची प्राप्ती मात्र घसरणीला लागलेली दिसून आली. लढाऊ सामानाच्या वाढत्या उत्पादनामुळे लोखंड-पोलादाच्या कारखान्यांची स्थिति अनुकूल होती. ह्या घंघांतून निघणारे उत्पन्न एका वर्षात ३७ लक्ष रुपयांचे ५० लक्ष रुपये झाले तरीही व्यापाराची स्थिति सामान्यते सुमारच होती. बंगाल प्रांतात दगडी कोळसा, कापूस, इंजिनारिगि, वीज यांचे संबंधांतील धंदे आणि चहा ह्यांची स्थिति बऱ्यापैकी होती पण ताम व कापड ह्यांच्या घंघास वाईट दिवस आल्याने बंगालच्या कित्येक जिल्हांतले सरकारी उत्पन्न घटले. जहाजांच्या बहातुकीचा धंदा करणाऱ्या कंपन्यांस नण्यामधून घसारा काढण्यासहि बाव मिळाला नाही आणि म्हणून त्यांचेकडूनहि सरकारी उत्पन्न निघणे अशक्य झाले. विमा कंपन्यांचा कारभार पुढीच्या वर्षांच्या मानाने वातावरणाले दिसला. संयुक्त प्रांतातील घंघांचा विचार करतां असे आढळते की कामकरी लोकांचे बांधे, मागणीच्या मानाने फाजील उत्पादान, कच्च्या कापडावरील आयात जकात, ब्रिटिश कापडावरील जकातीत घट आणि जपानी मालाची मोठ्या प्रमाणावरील आयात इत्यादि कारणांमुळे तेथील आर्थिक परिस्थिति समाधानकारक नव्हती. कच्च्या मालाच्या किंमतीच्या मानाने पडक्या मालाचे बाजारभाव बर जाऊ शकले नाहीस, ह्या कारणाने व्यापार व उद्योगधंदे किफायतशीर झाले नाहीत. जपानच्या स्पथेमुळे रेशामाच्या कापडाच्या व्यापारस मंदी आली. जकातीच्या संरक्षणांमुळे साखरेचे कारखाने तेजीत राहिले. शेतकऱ्यांचीं कर्जे कमी करून त्यांस सहाय देण्याच्या हेतूने अनेक प्रांतांत कायदे झाले त्यांचा परिणाम सेडेगावी सावकारांच्या घंघावर प्रतिकूल रितीचा झाला. सावकारांस आपली येणी वसूल करण्याची पंचाईत झाली आणि त्यांची प्राप्ति घटली. प्राप्तीवरील कर वसूल करणाऱ्या हिंदुस्थान सरकारच्या सात्याच्या कारभाराची १९३९-४० सालाबाबत माहिती बर दिली आहे तिच्या योगाने हिंदी घंघांच्या परिस्थितीवर उद्योगधंघा प्रकाश पडतो.

पोस्ट्स आणि टेलिग्राफ्स खात्याची कामगिरी

हिंदुस्थानच्या राज्यकारभारांत पोस्टाच्या खात्याकडे विविध प्रकारचीं महत्त्वाचीं कामे सोपवण्यांत आलेली आहेत. जनतेच्या नित्याच्या आधुन्यक्रमाची व देशाच्या आर्थिक व्यवहारांशीही त्यांचा निकट संबंध आहे. देशांत व परदेशांत पत्रे पोहोचवणे, विजेनें संदेश पाठवणे, लोकांची बचत ठेव म्हणून वाळवणे, पैसे एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी पाठवणे इत्यादि उपयुक्त कामगिरी पोस्ट्स खातें करीत असून त्याचा सर्च सरकारच्या अंगार व पढतां त्यापासून थोडेसें नक्त उत्पन्नही येतें. युद्ध परिस्थितीत पोस्ट्स आणि टेलिग्राफ्स खात्याच्या कारभाराचा विस्तार वाढला असून युद्धकार्ये चालवण्यानें होण्याची जरूर ती व्यवस्था त्यांनि केली आहे. सर्व युद्धक्षेत्रांत पोस्ट ऑफिसें उघडण्यांत आलीं असून त्यांमध्ये सर्व दर्जाचे एक हजार नोकर कामावर आहेत. ह्या क्षेत्रांसाठी विद्युत्संदेशांची तरतूद करणेंही आवश्यक होतें. तीमध्ये पंधराशे माणसें काम करीत आहेत. हिंदुस्थानांतल्या हिंदुस्थानांतही युद्धामुळे खात्याचे काम वाढलें आहे आणि त्याच्या वृद्धात्ताच्या गेल्या वर्षीत दोन हजार नवीन नोकरांची भरती करण्यांत आली आहे. ह्या कारणांनें नित्याच्या नोकरांची संख्या एक लक्ष एकवीस हजारांपर्यंत वर गेली आहे. हंगामी नोकर कामावर घेण्यांत आले आहेत. त्यांची गणती ह्या संस्थेत नाही. युद्धामुळे यांत्रिक तऱ्हेचे शिक्षण असलेले नोकर जरूर असतात; त्यांच्या शिक्षणाकरितां सास वर्ग चालवण्यांत येत आहेत.

युद्धपरिस्थितीचा परिणाम पोस्ट्स खात्यावर अनेक बाबींमध्ये झाला आहे. १९४० च्या डिसेंबरांत देशांतल्या देशांत पाठवावयाच्या पत्रांवरील स्टॅम्पा दर एक आण्याचा पांच पैसे करण्यांत आला आणि बुक पोस्ट वगैरेचा हा दर पांच तोळ्यांस नऊ पै केला गेला. इंग्लंड, इजिप्त वगैरे देशांकडे जाणाऱ्या पत्रांचे वरील दरही वाढवण्यांत येऊन तो साडेतीन आणे झाला. ब्रह्मदेशाचा दर दोन आणे निश्चित करण्यांत आला. आकाश मार्गानें जाणाऱ्या टपालाच्या वहातुकीबाबत योग्य फेरबदल करावे लागले आहेत. काहीं देशांशी वळणवळण बंद करावें लागलें असून दुसऱ्यांच्या मार्गांची आंखणी बदलण्यांत आली आहे. हंडगावळीचा आणि विशेषतः डॅालर हंडीचा दर स्थिर राहता म्हणून परदेशांत पाठवण्या जाणाऱ्या मनीऑर्डरी आणि सोने, जवाहीर वगैरेचीं पार्सेलें ह्यांवर नियंत्रण घालण्यांत आलें आहे. आफ्रिका, इराक, मलाया इत्यादि ठिकाणीं कामगिरीवर असलेल्या फौजेच्या टपालाच्या सोयीसाठी सवलतीच्या दराची आकारणी करण्यांत आली आहे. विद्युत्संदेशांच्या संबंधांतही सोयीची तजवीज केली गेली आहे. युद्धकार्यांस जनतेनें सर्चात होणाऱ्या बचतीचा उपयोग ती सरकारकडे ठेव म्हणून ठेवण्यानें चांगला होत असतो. ह्या दृष्टीनें पोस्टांत 'डिफेन्स सेव्हिज बँक' ह्या नांवाची स्वतंत्र शाखा काढण्यांत आली आहे आणि तीमधील ठेवीवरील व्याजाचा दर दीडच्या ऐवजी अडीच टक्के आहे. युद्धसमाप्तीनंतर एक वर्ष होईपर्यंत ह्या खात्यांतले पैसे ठेवीदारांस

काढतां येत नाहीत ही येथें अट आहे. आणि तिचा उद्देश स्पष्टच आहे. डिफेन्स सेव्हिज सर्टिफिकेटांची योजना १९४० साली चालू झाली आणि तिचे योगानें हुमरॉ साडे तीन कोटि रुपये पोस्टामार्फत सरकारकडे जमा झाले आहेत. अत्यंत अल्प प्राप्तीच्या लोकांस आपली बचत सरकारकडे ठेवतां यावी म्हणून 'डिफेन्स सेव्हिज स्टॅम्पची योजना १९४० च्या ऑगस्ट महिन्यांत सुरू करण्यांत आली. तिच्या मार्गानेंही पैसा सरकारकडे येत आहे.

टेलिफोन आणि टेलिग्राफ खात्या व्यवस्थेत महत्त्वाचा विस्तार झाला आहे. ट्रंक टेलिफोन वाढले आहेत आणि दिल्ली-कलकत्ता व दिल्ली-सिमला खात्यामधील टेलिफोनची व्यवस्था अधिक विस्तृत केली जात आहे. १९४० च्या डिसेंबरांत टेलिग्राफ व टेलिफोन खात्याच्या दरांत वाढ करण्यांत आली. देशांतल्या व बाहेरच्या तारांची व त्यांतल्या शब्दांची संख्या वाढली असून १९३९-४० च्या मानानें १९४०-४१ मध्ये तारांतील शब्द अडीच पटीनें अधिक झाले. युद्धविषयक बातम्यांचा प्रसार कार्यक्षम रीतीनें व्हावा म्हणून १९४१ च्या ऑक्टोबरपासून वृत्तपत्रांकडे जाणाऱ्या तारांचे दर कमी करण्यांत आले. तारांच्या संदेशांचे सोयीसाठी आठ हजार मैल लांबीच्या जादा तारा टाकण्यांत आल्या आहेत. टेलिफोनसना विलक्षण मागणी वाढली आहे. १९४०-४१ मध्ये त्यांची संख्या तीस टक्कांनी वाढली आणि युद्धप्रत्यक्षास उपयोगी पडणाऱ्या टेलिफोनसना अग्रस्थान घावें लागलें आहे. युद्धामुळे रेडिओची लोकप्रियता वाढली आहे आणि गेल्या तीन वर्षांत त्यांचे परवाने तिप्पट झाले आहेत. टेलिग्राफ आणि टेलिफोन खांचेसाठी सामान लागतें, तें युद्धपरिस्थितीत मिळण्याची अडचण पडली. युद्धासाठी प्रत्यक्ष उपयोगांत येणारे जिन्नस आणवण्याची सास तजवीज करण्यांत आली. टेलिग्राफ शाखेच्या बँकसोपमध्ये जखरीचे जिन्नस कामकरी रात्रंदिवस सपून बनवीत आहेत. चौबीसशे कुशल कामगार ह्या कारखान्यांत सपत आहेत. ह्यापूर्वी टेलिफोन्स परदेशांत आणावे लागत असत; आतां ते टेलिग्राफ कारखान्यांत बनवले जात आहेत. बँकेलाइटचा माल तयार करण्यासाठी दावाचीं यंत्रे आणवलीं जात आहेत. पोस्ट्स व टेलिग्राफ्स खात्यातील नोकरवर्गानें स्वयंस्फूर्तीनें युद्धफंड जमा केला आहे. तीन लढाऊ विमानांच्या खरेदीसाठी दोन लक्षा रुपये ह्या फंडांतून ब्रिटिश सरकाराकडे पाठवण्यांत आले असून त्यांस हिंदी पोस्ट्स, टेलिग्राफ्स व टेलिफोन्स खांचीं नावें देण्यांत आली आहेत. आतांपर्यंत दिलेल्या माहितीवरून हिंदुस्थानातील पोस्ट्स व टेलिग्राफ्स खात्यानें युद्धामुळे उत्पन्न झालेल्या विशिष्ट परिस्थितीत आपलें उपयुक्त कार्य चालू ठेवून तें कसें वाढवलें आहे ह्याची सहज कल्पना येईल. ह्या कामगिरीचे वाढतें मोल जनतेस घावें लागत आहे ही गोष्ट सरी आहे. तथापि, खात्याचा सर्च सर्व बाजूंनी वाढत चालला असतां आपल्या कामाची किंमत त्यास वाढवावी लागणें क्रमप्राप्तच आहे हें विसरतां कामा नये.

स्फुट-विचार

कागद आणि स्टेशनरी

दुसऱ्यापत्रांचा व इतर जातींचा कागद विलक्षण महामुला आहे ह्याचा अनुभव सर्वांस प्रत्यक्षीं येत आहे. हिंदी कागद गिरण्यांनीं आपले उत्पादन कितीहि वाढवले तरी त्यांस देशांतली मागली मागणीहि पुरवतां येणें शक्य नाही हें उघड आहे. हिंडुस्थान सरकारास लागणारा कागद व स्टेशनरी ह्यांचा पुरवठा जर्करी-प्रमाणें लंडनमधील इंडिया स्टोअर्स लिपार्टमेंटकडून होत असतो. पण तो आतां बहुतेक संपुष्टांत आल्याकारणानें सरकारची गरज ह्या देशांत मिटेल त्या निवडक मालावर भागवली जाणें अपरिहार्य झालें आहे. १९३९-४० सालीं ४६ लक्ष रुपये किंमतीचा कागद सरकारसाठीं खरेदी करण्यांत आला होता आणि ह्या खरेदीची किंमत १९४०-४१ मध्ये ५४ लक्षांवर गेली. चालू सालांत साडेज एक हजार टन वजनाचा कागद लागेल ह्या हिशोबांनं त्याच्या पुरवठ्यासंबंधांतली व्यवस्था निरनिराळ्या स्वदेशी गिरण्यांनीं करण्यांत आली होती. पण वर्षांच्या पहिल्या सहा महिन्यांतच आठ हजार टनांचा पुरवठा होऊन गेला आहे. कागद पुरवठ्याच्या गिरण्या आणि व्यापारी ह्यांस काम माल व इतर सामुग्री मिळण्याची अडचण भासत होती, त्या कारणां सरकारनें त्यांस मदत दिली. सेंट्रल स्टेशनरी ऑफिसनें १९४०-४१ मध्ये ७४ लक्ष रुपयांचा कागद व स्टेशनरी ह्यांची खरेदी केली. १९३९-४० मध्ये ही खरेदी ६१ लक्षांची झाली होती. अलीकडे सरकारी आफिसें व त्यांचें काम ह्यांमध्ये मोठा विस्तार झाला असल्यानें चालू सालीं पावणे दोन कोटी रुपयांचेवर ह्या आकडा जाईल असा अंदाज आहे. युद्धापूर्वी सरकारी खात्यांच्या उपयोगासाठीं दर महिन्यास सरासरीनें २०० टाईपरायटर सेंट्रल स्टेशनरी ऑफिसच्या मार्फत खरेदी केले जात असत; आतां हा आकडा ६०० झाला आहे. म्हणजे टाईपरायटर्सच्या खरेदींत २०० टक्के वाढ झाली आहे. सरकारी छपाईचे कामहि विलक्षण वाढलें असून सरकारी छापसाल्यांस तें उरकेनासें झालें आहे. त्यामुळे त्यांतलें बरेंचसें काम साजगी छापसाल्यांस देण्यांत येत आहे.

बाजारभावाचें नियंत्रण

गहू, तांदूळ ह्यांच्या सारख्या जनतेच्या नित्याच्या आहाराच्या जिनसांच्या किंमती कडकू लागल्यामुळे त्या प्रवृत्तीवर परिणामकारक उपाय योजले जाण्याचा प्रश्न तातडीनें ह्या देशांत उद्भवला आहे. खाण्याच्या जिनसांचे भाव योग्य मर्यादित राहण्यासाठीं सरकारनें काय करावें ह्याचा विचार सारखा चाललेला आहे. प्रांतिक सरकार व हिंडुस्थान सरकार ह्यांच्या प्रतिनिधींनीं त्याबाबत चर्चा केली असून कित्येक प्रांतांत विशिष्ट जिनसांच्या कमाल किंमती निश्चित केल्या गेल्याहि आहेत. धान्य पिकवणारे, त्याच्या व्यापार करणारे व बापरणारे ह्यांच्या हितसंबंधाचा मेळ घालण्याची आणि हिंडुस्थानासारख्या विस्तृत देशांत पुरवठा व किंमती ह्यांचे बाबतींत नियंत्रण घालण्याची अडचण तीव्रतेनें भासत आहे. तथापि, धान्यांचे बाजारभाव मर्यादितकरितां कडकू लागून त्यांचा व्यापारी व्यवहारांत अनिश्चितपणा व चढउतार होणें अनिष्ट वाटल्यावरून पंचावसावरच्या प्रांतांत सरकारास गन्हाच्या कमाल किंमती उरवाव्या लागल्या आहेत, इतकेंच नव्हे,

तर त्या धान्याचा पुरवठा स्वतःच्या ताब्यांत घेऊन त्याचें नियमन करावें लागलें आहे. सध्याच्या सारख्या परिस्थितीत मागली पद्धतीचे व्यापारी व्यवहार, त्यांतलें सट्टेबाजी व वाय-वाच्या विक्रया-खरेद्या इत्यादि प्रकार नेहमीप्रमाणें चालू शकत नाहीत; आणि असल्या विशिष्ट स्थितींत विशिष्ट नियमनात्मक उपाय योजावे लागतात. मुंबईमध्ये तांदूळ, कोळसा, वगैरे नित्याच्या उपयोगाच्या जिनसांचे भाव चढत असल्यानें प्रांतिक सरकारनें हि किंमती निश्चित करण्याचें धोरण शक्य तेथें अंगिकारलें आहे. ह्या मालाचा पुरवठा वाढण्याचीहि व्यवस्था होणें अगत्याचें आहे.

बाजारभाव आणि चलन

मालाचा पुरवठा व मागणी ह्यांचे संबंधांत जिल्हासिद्धांतली परिस्थिति भिन्न असल्यानें ती विचारांत घेऊन प्रांतिक सरकारांस बाजारभावांच्या नियमांचें धोरण अमलांत आणवें लागेल. एवढेंच नव्हे तर निरनिराळे प्रांत व हिंडुस्थान सरकारच्या हुकूमतीखाल-च्या रेल्वेज व इतर खातीं ह्यांचें पूर्ण सहकार्य झालें पाहिजे. ह्यासाठीं मध्यवर्ती सरकारनें प्रस्तुत प्रश्न प्रांतिक कक्षेंत येतो म्हणून प्रांतांच्या सरकारांवरच तो सोंपवून चालवण्याचें नाही आणि त्यांत त्यानें लक्ष घालणें आवश्यक आहे. व्हाइसरॉय, लॉर्ड लिनलिथगो, ब्रॉनी असोसिएटेड चॅम्बर्स ऑफ कॉमर्सच्या वार्षिक संमेल कलकत्ता येथें गेल्या आठवड्यांत भाषण केले, त्यामध्ये ह्या प्रश्नाचा उल्लेख प्रामुख्यानें आला आहे. बाजारभाव चढण्याच्या एका कारणाचें विवेचन त्यांनीं विस्तृतपणानें केले आणि त्यासंबंधानें सवरदारी घेतली जाण्याच्या महत्त्वावर जोर दिला. पदार्थांच्या पुरवठ्याच्या मानानें जनतेच्या विशेषतः शहरी लोकांच्या हातीं फाजील चलन सेळणें हें तें कारण होय. तें दूर होण्याचा मुख्य उपाय म्हटला म्हणजे ज्यांच्या हातीं अधिक चलन येईल, त्यांनीं तें सरकारी कर्जांत गुंतवणें हा होय. आपला पैसा अशा रीतीनें गुंतवतां यावा ह्याकरितां पोस्टामार्फत सरकारनें सामान्य जनते-साहि सोयी करून दिव्या आहेत. त्यांचा उपयोग सर्वांनीं करावा अशी सूचना व्हाइसरॉय ह्यांच्या भाषणांत आहे. किंमती चढल्या कीं, मजूरीचे दर वाढवावे लागतात आणि मजूरी वाढली म्हणजे किंमती पुन्हां चढतात. हें चक्र असें फिरू नये ह्याकरितां त्यांची सूचना आहे, व्यवहारांत फाजील चलन सेळणें आणि त्यायोगानें बाजारभाव चढणें ही सामाजिक व राष्ट्रीय आपत्ति आहे हें येथे लक्षांत ठेवणें आणि इतर देशांच्या ह्या बाबतींतल्या कट्ट अनुभवशासून वेळींच शोष्य शोध घेणें अगत्याचें आहे.

पूर्व रशियातील युद्ध

युद्ध आतां हिंडुस्थानाच्या दुरवाजाजवळ येऊन घडकलें आहे ह्या उक्तींत यत्किंचितहि अतिशयोक्तीचा भाग राहिलेला नाही. पश्चिमेकडे सुएजचा कालवा आणि पूर्वेस सिंगापूर हीं हिंडुस्थानच्या रक्षणाचीं मान्याचीं ठिकाणें आहेत असें आजवर सांगण्यांत येत होतें आणि लिबिया, सीरिया, इराक व इराण ह्यांच्या बाजूंस शत्रुचा बंदोबस्त झाल्याकारणानें ह्या देशास युद्धाची भीती उरली नाही असें वाटण्यास जाणा होती. पॅसिफिक महासागरांत सिंगापूरच्या बाजूंस संरक्षणाची तयारी चांगली झाली होती आणि अमेरिका व इंग्लंड ह्यांचें शत्रुत्व स्वतःवर ओढून घेण्याचें धाढर्य जपान करणार नाही अशी सामान्य समजूत

होती. वॉशिंग्टन येथे चाललेल्या वाटाघाटीचा परिणाम पूर्व एशियातील शांतता अबाधित रहाण्यात होईल अशी आशा शेवटपर्यंत वाटत होती. परंतु युद्धाची सर्व तयारी जप्यत करून जपानने अनेकदिने रीतीने अमेरिका व इंग्लंड ह्यांच्या प्रदेशांवर एकदम हल्ले चढवल्याने जागतिक युद्धास आतां निकराचे स्वरूप प्राप्त झाले असे स्वसंरक्षणार्थी योग्य व्यवस्था करण्याची जबाबदारी हिंदुस्थानावर येऊन पडली आहे. जपानच्या अचानक हल्ल्यामुळे अमेरिका व इंग्लंड ह्यांच्या लढाऊ साधनांचा नीट जम करून त्यांचा परिणाम शत्रूवर होण्यास वेळ लागणे अपरिहार्य आहे. पॅसिफिक महासागरांत लहान मोठीं बेटे कुशीं विस्तारली आहेत हे पाहिले असतां शत्रूस प्रारंभीं काहीं ठिकाणीं बेताचात्र प्रतिकार होणे कसे स्वाभाविक आहे हे सहज समजेल. मलायामध्ये जपानी सैन्ये हळूहळू पुढे सरकत आहेत ह्यांचे कारण फ्रेंच इंडोचायना व थायलंड ह्यांचे मधून पश्चिम व दक्षिण ह्यांचे बाजूकडे चाल करण्यास त्यास वाव मिळाला हे आहे. पण सध्याच्या युद्धांत रशिया, अमेरिका, इंग्लंड व चीन ह्यांची एक फळी लागून राहिली आहे हे येथे ध्यानांत बाळगले पाहिजे आणि जपानला ह्या जुटीस तोंड देणे कठिण होणार आहे ह्या विषयी शंका बाळगण्याचे कारण नाही. रशियन सैन्यांनीं आपल्या सर्वद आषाढीवर जर्मनीस मार्गे रेटले असून लेनिनग्राड व मॉस्को ह्यांवर घेऊं पहात असलेले संकट दूर झाले आहे. लिबियांत जर्मन व इटालियन फौजांची पीछेहाट सारखी चालू आहे. ह्या घडामोडी उत्तेजनकारक असून अमेरिका व इंग्लंड ह्यांस आपले लढाऊ सामर्थ्य आतां पूर्व एशियांत एकचढावण्याचे आहे. त्या कामीं व्यवस्थित प्रगति होत आहे आणि जपानची धमंड जिवण्याची तयारी चालली आहे. हिंदुस्थानचे युद्धांतले मध्यवर्ती स्थान आतां अधिक उठावदार दिसत आहे आणि त्या स्थानास योग्य अशी कृति ह्या देशाकडून होईल ह्यांत संशय नाही.

रणांगणांवरील परिस्थिति

कडक हिवाळा रशियांत पडू लागण्यापूर्वीच लेनिनग्राड व मॉस्को काबीज करून बसण्याचा जर्मनीचा बेत फसला आहे आणि जर्मन सैन्यांस सर्व रणभूमीवर मार्गे हाटायें लागत आहे. ही पीछेहाट प्रत्यक्ष जर्मनीनेच कबूल केली आहे. रशियन सैन्यास कडक थंडीची व बर्फाची अधिक संवय असल्याने ती शत्रूचा सारखा पाठलाग करून गमावलेला प्रदेश पुन्हा हस्तगत करून घेत आहेत. बंदिस्त जागा निवडून तेथे हिवाळ्यांत मुकाम करून रहावयाचा जर्मनीचा हरादा दिसतो, पण त्या कामी रशिया शत्रूस यश मिळू देणार नाही. तूर्त काहीं महिने पूर्वेकडील आषाढीवर बेताचे सैन्य ठेवून आफ्रिकेच्या बाजूस आपला मोर्चा वळवण्याचे घोरण हिटलर आखीत असणे शक्य आहे. लिबिया-मध्ये जर्मन व इटालियन सैन्यांस माघार साद्री लागली असल्याने नवीन युद्धक्षेत्राची तयारी करणे त्यास प्राप्त आहे. रशियाच्या विजयाने जर्मनीची इशत व शक्ती कमी झाली आहे, ती भरून काढण्यास हिटलर कोणती युक्ती शोधून काढतो ह्याविषयी तर्क चालू आहेत. पॅसिफिक महासागरांत जपानने युद्ध आरंभल्याने त्या दोस्ताच्या मदतीसाठी दुसऱ्या बाजूस इंग्लंड व अमेरिका ह्यांचे विरुद्ध काहीं तरी सटपट करणेहि जर्मनीस प्राप्त आहे. पण असे करता येण्याजोगे लढाऊ बळ त्याजवळ आहे किंवा काय

ह्याची शंका आहे. स्पेनची आपल्या मदतीसाठी उठावणी करण्याचे जर्मनीचे प्रयत्न निष्फळ झाल्याची बातमी आहे. व्हिशीच्या फ्रेंच मंत्रिमंडळावर असेच दडपण आणण्याची सटपट जर्मनीने आज कित्येक महिने चालवली आहे. ह्या दृष्टीने आणि पूर्व एशियांत जपानने अमेरिका व इंग्लंड ह्यांचे वर एकाच वेळी शत्रू उचलले असल्याने रशिया, इंग्लंड, अमेरिका, चीन व हच ईस्ट इंडीज ह्यांच्या युद्ध-विषयक घोरणांत एकसूत्रीपणा आणणे व लढाऊ सामुग्रीचे उत्पादन वाढविणे अगत्याचे झाले आहे. शत्रूच्या त्रिकुटाशी लढण्यांत ह्या राष्ट्रांस आपल्या लष्करी व आर्थिक बळाची योजना एकमेकांस पोषक व सहायक होईल अशा बेताने केली पाहिजे. अटल्युटिक, भूमध्य-समुद्र, पॅसिफिक व हिंदी समुद्र ह्या सर्व बाजूस त्यांचे लढाऊ बळ सारखेच प्रभावी होण्यासाठी पूर्ण सहकार्याची योजना आखली जात आहे हे योग्य आहे. सर्व रणांगणांवरील हालचालींची सूत्रे हिटलरने स्वतःच्या हातां घेतल्याचे प्रसिद्ध झाले आहे. ह्यावरून रशियन मोहिमेंत जर्मनीस आलेल्या अपयशाचे परिणाम किती दीर्घगामी होत आहेत, हे दिसून येते. जपानने आकस्मिक रीतीने अनेक ठिकाणांवर एकदम हल्ले केल्याने मलायामध्ये ब्रिटिश फौजांस व्यवस्थित रीतीने माघार घेणे दूरदर्शीपणाचे झाले आहे. ब्रिटिशांच्या युद्धसाधनांची नीट जुळवाजुळव झाली म्हणजे त्यांस जपानला व्यवस्थित रीतीने तोंड देता येईल. अमेरिकेचे प्रयत्न ह्या दिशेने चाललेच आहेत आणि त्यांचा परिणाम जपान-वर हळूहळू होत असल्याची चिन्हें दिसत आहेत.

मिनर्व्हा—पुणे

शनिवार ता. २० पासून सुरु

ध्येयाच्या शिखराकडे दृष्टि रोंखून प्रण्याचीं
गीतें गाणाऱ्या दोन जीवांची
नाविन्यपूर्ण कथा !

*

नवयुग चित्र

संगम

: निर्माते : : विमर्शक : : लेखक :
विनायक जुन्नरकर खांडेकर

शुभिका—मीनाक्षी, वसुला कुमठेकर, मालती सुते,
सुंदराबाई, बेबी देवी, साळवी, दामुअण्णा
मालवणकर, जोषा, नंदू खोटे, विनायक.

रोज : ६। व १० शनि. रवि. व सोम. व रजेचे दिवशीं
जादा सेठ ३ बाजती

न्यू वेस्ट एण्ड—मुंबई
७ वा यशस्वी आठवडा

महाराष्ट्र कॉमर्स ग्रॅज्युएट्स असोसिएशन

दि महाराष्ट्र कॉमर्स ग्रॅज्युएट्स असोसिएशनचे उद्घाटन करण्याचा सभारंभ ता. २१ डिसेंबर रोजी पुणे में. को. बँकेच्या दिवाणखान्यांत लोकनायक अणे ह्यांचे अध्यक्षतेखाली साजरा झाला. त्यावेळी पुणे शहरातील सुमारे १०० निवडक मंडळी हजर होती. प्रथम, संस्थेचे अध्यक्ष, श्री. आ. रा. भट्ट खानीं प्रास्ताविक भाषण करून संस्थेचे उद्देश निवेदन केले व संस्थेस देणगी देणाऱ्या सहायकांची नांवे वाचून दाखविळीं. श्री. अणे ह्यांनी व्यापारविषयक व्यावहारिक ज्ञानाचे महत्त्व वर्णन करून संस्थेचे उद्घाटन केल्याचे जाहीर केले. श्री. बी. एस्. श्रावके ह्यांनी संस्थेचे आभिनंदनपर भाषण करून तिला यश चिंतिले. आभारप्रदर्शन व अल्पोपाहार झाल्यावर " वंदे मातरम् " गीत होऊन सभारंभ समाप्त झाला.

हिंदी तांदळाचे पीक (१९४१-४२)

एकूण लागवडीच्या प्रांतवार वाटणीत बंगालचा पहिला (२९%) अनुक्रम येतो. बंगालचे खालोखाल मद्रास (१३.१%), बिहार (१२.८%), मध्यप्रान्त (१०.३%), संयुक्त प्रांत (९.७%), आसाम (७%) ह्या प्रांतांतील लागवडीचे क्षेत्र आहे. मुंबई प्रांतांत फक्त ३.२% लागवड आहे.

इतर देशांतील लागवड

	हजार एकर
ब्रह्मदेश	१२,६५१
फॉर्मोसा	१,५०८
अमेरिका	१,१८६

इंडियन आयर्न अँड स्टील कं. लि.

बरील कंपनीस ३१ मार्च, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी १ कोटि, २६ लक्ष रुपये नफा झाला. डिसेंबरमधील व्याज, घसारा, इत्यादींची तत्तूद करून व प्राप्तीवरील करासाठी २८ लक्ष रुपये बाजूस काढून वाटण्याजोगा ६२ लक्ष रुपये नफा उरला. त्यांतून प्रत्येक भागास दिलेल्या १२ आणि इंडेरिम डिबिन्डंडचे १९ लक्ष रुपये बजा करून १ रु. ८ आ. आणखी इंडेरिम डिबिन्डंड देण्याकडे २८ लक्ष रुपयांचा विनियोग करण्यांत आला. कंपनीचे वसूल भांडवल २ कोटि, ५४ लक्ष रुपये आहे व रिझर्व्हमध्ये २ कोटि १४ लक्ष रुपये आहेत. डिसेंबर २ कोटि, ६ लाखांची आहेत. कंपनीने अहवालाचे वर्षी ५ कोटि, ३१ लक्ष रुपयांचा माल विकला.

जपान-थायलंड करार

जपान व थायलंड ह्यांचिमध्ये १० वर्षे मुदतीचा एक लष्करी राजकीय व आर्थिक स्वरूपाचा करार झाला आहे.

बड्याळें पक तास पुढे

ब्रह्मदेशातील सर्व घड्याळांचे काटे २४ डिसेंबर रोजी पहाटे २ वाजतां पक तास पुढे करण्यांत आले. लोकांना दिवसाकाठी परी पोचतां यावे, ह्याकरिता ही योजना आहे.

ब्रह्मी मुख्य प्रधान

ब्रह्मदेशाचे मुख्य प्रधान अमेरिकेहून स्वदेशी परत येत असताना हीनोलुलु येथे अडकून पडले होते, ते आता, अमेरिकेस परत गेले आहेत. अन्य मार्गाने ब्रह्मदेशाकडे सुलरूप येण्यासंबंधी सर्व व्यवस्था पुरी झाल्यावर ते ब्रह्मदेशाकडे येण्यासाठी निघतील.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉव्हिन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग ६, बँक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारापती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (" सातारा)	१९ विरमगाव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० घुळे (" प. सानदेश)
४ कन्हाड (" ")	२१ दोंडाईचे (" ")
५ तासगाव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहादे (" ")
७ शिराळे (" ")	२४ नडुरगाव (" ")
८ कोरेगाव (" ")	२५ साक्री (" ")
९ वाई (" ")	२६ सिंदबेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळोदे (" ")
११ शेवगाव (" ")	२८ मालेगाव (" नाशिक)
१२ कोरगाव (" ")	२९ सदाणा (" ")
१३ बेलगाव (" ")	३० कळवण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लासलगाव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगाव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोडद (" पंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ काळोल (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेविंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अगर शाखा कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल्. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

हिंदी आयुर्विभ्याची प्रगति

(१९४० संवर्धी सरकारी रिपोर्टें)

१९३८ च्या विमा कायद्याप्रमाणें नोंदलेल्या विमा कंपन्या
हिंदुस्थानांत स्थापन झालेल्या १९७
बाहेर स्थापन झालेल्या ९६
सोसायटी ऑफ लॉइड्सशीं करार असलेल्या २

एकूण २९५
हिंदी कंपन्यांच्या मुख्य कचेऱ्या

प्रांत	कचेऱ्या
मुंबई	६३
बंगाल	५३
मद्रास	३०
पंजाब	२०
दिल्ली	१२
संयुक्तप्रांत	९
मध्यप्रांत	३
बिहार	३
सिंध	२
आसाम	१
अजमीर-मारवाड	१

एकूण १९७

हिंदी कंपन्यांची वर्गवारी

फक्त आयुर्विभ्याचें काम करणाऱ्या	१५९
इतर विभ्याबरोबर आयुर्विभ्याचें काम करणाऱ्या	१८
आयुर्विमा सोडून इतर विभ्याचें काम करणाऱ्या	२०

एकूण १९७

विदेशी कंपन्यांची वर्गवारी

फक्त आयुर्विभ्याचें काम करणाऱ्या	६
इतर विभ्याबरोबर आयुर्विभ्याचें काम करणाऱ्या	१०
आयुर्विमा सोडून इतर विभ्याचें काम करणाऱ्या	८०

एकूण ९६

१९३९ मधील आयुर्विभ्याचें काम

एकूण आयुर्विमापत्रकें	३,००,०००
आयुर्विभ्यांची रकम	४६ कोटि, ६२ लक्ष रु.
त्यांचा वार्षिक हता	२ कोटि, ३७ लक्ष रु.

वरील कामाची वर्गवारी

पोलिसी विभ्यांची र. (रु.) वार्षिक हता(रु.)

हिंदी कंपन्या	२,८९,०००	४२ को. ५१ ल.	२ को. १४ ल.
विदेशी कं.	११,०००	२ को. ५ ल.	२३ ल.
बि.सा.भ्राज्यां- तील कंपन्या		१ को. ९५ ल.	
स्विस कंपनी		११ ल.	

१९३९ अखेरचें एकूण चातू काम

पोलिसी विभ्यांची र. (रु.) वार्षिक हता(रु.)

हिंदी कंपन्या	१३,३१,०००	२१५ को. १९ ल.	११ को. १३ ल.
विदेशी कंपन्या	१,६६,०००	५६ को. ६१ ल.	३ को. १३ ल.

एकूण १४,९७,००० २७१ को. ८० ल. १४ को. २६ ल.

१९३९ मधील पोलिसीची सरासरी रकम

हिंदी कंपनी	रु. १,४७३
विदेशी कंपनी	रु. ३,७१६

१९३९ मधील वर्षासनांचें काम

वर्षासनें (रु.)

हिंदी कंपनी	५०,०००
विदेशी कंपनी	२,११,०००

एकूण वर्षासनें २,६१,०००

वर्षासनांचें चातू काम

रुपये

हिंदी कंपनी	६,४७,०००
विदेशी कंपनी	८,१२,०००

एकूण १४,५९,०००

विमा कंपन्यांस पडलेलें व्याज (%)

१९३५	४.९३
१९३६	४.६९
१९३७	४.७६
१९३८	५.१५
१९३९	४.६८

विमा कंपन्यांच्या खर्चाचें हप्त्याच्या उत्पन्नाशीं प्रमाण (%)

१९३५	३१.०
१९३६	३२.५
१९३७	३२.२
१९३८	३१.७
१९३९	३३.२

लहान कंपन्यांच्या खर्चाचें प्रमाण (%)

१९३५	४१.३
१९३६	४३.३
१९३७	४२.२
१९३८	४१.१
१९३९	४१.८

मूल्यमापन

एकूण ४८ कंपन्यांच्या मूल्यमापनाचे रिपोर्ट १९३९ सालीं प्रसिद्ध झाले, त्यांची वर्गवारीः—

वाढावा दाखविणाऱ्या कंपनी २०

३५ (७) कानूनप्रमाणें वाढावा दाखविणाऱ्या कंपनी ४

तूट दाखविणाऱ्या कंपनी

(मरणा झालेल्या भांडवलानें तूट भरून निघण्याजोगें आहे) ७

तूट दाखविणाऱ्या कंपनी १०

(तूट भरून निघण्याजोगी नाही)

३५ (३) कानूनप्रमाणें तूट दाखविणाऱ्या कंपनी ७

४८

अॅक्जुअरी

इन्सिट्यूट ऑफ अॅक्जुअरीज अथवा फॅकल्टी ऑफ अॅक्जुअरीजचे अकरा फेलो व १९३९ च्या इन्सुअरन्स कानूनप्रमाणें ज्यांस सर्टिफिकेट देण्यांत आले आहे, असे इन्सिट्यूट ऑफ अॅक्जुअरीजचे अठरा असोसिएट्स मिळून २९ अॅक्जुअरीची यादी विमा वार्षिकोत्त देण्यांत आली आहे. फेलोजमध्यें एस. एन. वैद्य

मलायामधील सुलतान

मलायाचें क्षेत्रफळ इंग्लंडातकें असून त्याची लोकसंख्या ३५ लक्षा आहे. मलाया हा देश अत्यंत सुपीक आहे. सर शेप्टन टॉमस हे तेथील हाय कमिश्नर आहेत. स्थानिक राज्यकर्ते नालायक ठरले, तरच त्यांच्या कारभारांत हात घालण्यांत येतो. प्रत्येक संस्थानिकाची स्वतंत्र फौज आहे. कित्येक संस्थानिक गबर व प्रबळ आहेत, तर कित्येक नाममात्र आहेत. हिज हायनेस सर इब्राहिम, सुलतान ऑफ जोहोर, हा अत्यंत श्रीमान संस्थानिक आहे. सिंगापूर येथील तळ सुसज्ज करण्याचे स्वर्चासाठी त्याने १९३५ साली ब्रेटब्रिटनला पाऊण कोटि रुपये दिले. गेल्या वर्षी त्याने युद्धकंडास मोठी देणगी दिली. सुलतानाचा राजवाडा अगदी आधुनिक पद्धतीचा आहे. असेच दुसरे अनेक सुलतान मलायामध्ये आहेत. पेराकचा सुलतान, त्रेनगनुचा सुलतान, पेहांगचा सुलतान, इत्यादि प्रसिद्ध आहेत. त्यांनी इंग्लंडचा प्रवास केलेला आहे व त्यांचेवर युरोपियन रहाणीचा परिणाम झालेला आहे.

जगांतील इतर कित्येक देश ब्रिटिशांच्या ताब्यांत आले, त्याच प्रकारानें मलाया देश त्यांस मिळाला. फ्रान्सचे ताब्यांत मलाया देश होता व नेपोलियनच्या पाडावानंतर तो ग्रेट ब्रिटनचे हातीं आला. मलायांतील लोकांचे पूर्वेज बुद्धधर्मीय असावेत, परंतु आज ते मुसलमान आहेत. जावाच्या सुलतानानें मलाया देश १३९० चे सुमारास जिंकला; नंतर तो पोर्तुगीजांचे ताब्यांत आहे व मग डच ईस्ट इंडिया कंपनीनें तो घेतला. हॉलंडवर नेपोलियनचें वर्चस्व झाल्यानंतर, डच मालकीचें रूपांतर फ्रेंच मालकींत झालें व ग्रेट ब्रिटननें फ्रान्सवर विजय मिळविल्यानंतर, मलाया ब्रिटिशांचे ताब्यांत आला. त्यांतील काहीं भाग डच लोकांस परत देऊन ग्रेट ब्रिटननें कॅरिबियन समुद्रांतील काहीं ठाणीं मिळवलीं.

ऑस्ट्रेलियाची लोकसंख्या

ऑस्ट्रेलियाचें क्षेत्रफळ जवळ जवळ अमेरिकेपेढें असले, तरी त्याची लोकसंख्या केवळ ७० लक्षा आहे. इस्टिस्ट्यूट ऑफ अॅग्रिकल्चरल सायन्स ही संस्था ऑस्ट्रेलियामध्ये कितरी लोकांचा उदरनिर्वाह होऊ शकेल, ह्यासंबंधी पहाणी करीत आहे. पावसाचें मानावर लोकसंख्या पुष्कळ अंशी अवलंबून असते. ऑस्ट्रेलियाच्या एक तृतीयांश भागांत सालिना १० इंचहि पाऊस पडत नाही. एक तृतीयांश भागांतील पावसाची सरासरी १० ते २० इंच इतकी आहे. म्हणजे उरलेल्या एक तृतीयांश विभागांतच फक्त मोठी लोकसंख्या रावच आहे. औद्योगिक प्रगतीस फक्त समुद्रकिन्याचे पट्टीवरील प्रदेशांतच वाव आहे; म्हणजे च्यांगल्या पावसाचे क्षेत्रांतच औद्योगिक वाढ होणार, असा अर्थ झाला. ऑस्ट्रेलियांत मोठ्या प्रमाणावर उद्योगधंदे निघाले, तरी लोकसंख्येची वाढणी सध्यांप्रमाणेच राहिल, असा रंग दिसतो.

कोळसा

मुंबईमध्ये दररोज सुमार एक हजार टन कोळसा तपतो. मुंबईत बाहेरून कोळसा कमी आल्यामुळे व स्थानिक साठा बेताचा असल्यामुळे कोळशाचें भाव वाढले आहेत.

रेल्वे बांधकाम

कोणत्याही नवीन रेल्वे रस्त्याचें बांधकाम १९४२-४३ मध्ये हातीं घेतलें जाणार नाहीं.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.
- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

**महाराष्ट्रांत लेखी गॅरंटीसह टिकाऊ व मनपसंत
साईन-बोर्ड्स, खरी शिके,**

आकर्षक

सिनेमा स्लाइड्स व पिक्चर पेंटिंग सतत
२० वर्षे विश्वसनीय व वेळेवर मिळण्याचें

एकच दिकाण

एन्टर ए. जी. बेडेकर -

(मराठी वळणाचे स्पेशॅलिस्ट)

बुधवार चौक पुणे २ (सिटी)

बाहेरगावचीं कामें व्यवस्थित व वेळेवर पाठवूं.

अर्थशास्त्र

लेखक:- प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. व. गो. कर्वे
पुस्तकाच्या सुमारें १००, किंमत १ रुपये
या ग्रंथांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचें विवेचन केले
आहे.

बायो टोनो

शरीर व त्यांतील रक्त-
पेशींची वाढ करणारें
उत्कृष्ट टॉनिक
नैसर्गिक रीतीनें हादांची
वाढ होण्यास आणि शरीर
सहट करण्यास याची मद्दत
होते. हें मधुर व रुचकर
असून मुलें आवडीनें घेतात.

किं. नं. १-८-० ट. ल. नि.

रॉय आणि कंपनी, १७६ प्रिन्सेस स्ट्रीट, मुंबई २

कातड्याच्या बुटांचें जागतिक उत्पादन

जागातील सर्व देशांतून कातड्याच्या बुटांचें उत्पादन गेल्या दोन वर्षांत वाढलें आहे; युरोप संघ मात्र त्यास अपवाद आहे. १९३८ सालीं ९९३ कोटि बुटांच्या जोड्या संबंद जगांत तयार झाल्या. १९४० च्या तत्सम आंकडा १०१३ कोटि जोड्या, असा आहे. इतकें मोठें उत्पादन असूनहि, दर माणशां बुटाची एक जोडीहि सरासरीनें येत नाही. अमेरिकेचे प्रत्येक सरसाळ सरासरीनें २३ जोड्या लागतात, हार्वरून इतर ठिकाणचे कितीतरी लोक पाय-तणावांनून चालतात, ह्याची कल्पना येईल. सध्या, उत्तर व दक्षिण अमेरिका संघांतील सर्व देशांत बुटांचें उत्पादन वाढलें आहे. युद्ध-विषयक घंयांस प्राधान्य, लष्करी मागणी, कच्च्या मालाचा तुटवडा, उत्पादनाचें नियंत्रण, वापरावर नियंत्रण, किंमतचिं नियंत्रण, कामगारांचा तुटवडा, उत्पादन खर्चात वाढ, करवाढ, परदेशी बाजारांपैसां माळ पाठविण्याची अडचण, इत्यादि कारणांमुळे युरोपांतील बुटांच्या घंयावर प्रतिकूल परिणाम झाला आहे. अमेरिकेनें १९३८ व १९४० सालीं अनुक्रमे ३९ व ४०.३ कोटि जोड्या बनविल्या; ग्रेट ब्रिटननें १९३८ सालीं १३.३ कोटि व १९४० सालीं १३ कोटि बूट-जोड्यांचें उत्पादन केले. रशियांतील उत्पादन ४.३ कोटि बूट-जोड्यांचें ८ कोटि जोड्यांवर आलें. जर्मनींतील उत्पादनाचे आंकडे १९३८ सालीं ११.३ कोटि जोड्या व १९४० सालीं ९ कोटि जोड्या असे आहेत.

आशिया संघांत लोकसंख्या प्रचंड असली तरी त्यांतील लोक दरिद्री असल्याकारणांनें जागातील इतर कोणत्याहि ठिकाणापेक्षा आशियांत पायतणांचा सप कमी आहे. ऑस्ट्रेलियामध्ये १९३८ सालीं २ कोटि बूट जोड्या तयार झाल्या. १९४० चें उत्पादन २.३ कोटि जोड्यांचें आहे. ब्रिटिश हिंदुस्थानाचे तत्सम आंकडे ५.५३ लक्ष बूट जोड्या व ६.७३ लक्ष बूट-जोड्या असे आहेत. यानाचें उत्पादन १ कोटि जोड्यांचे सुमारास आहे. आफ्रिका संघांतील उत्पादनापैकी ८०% उत्पादन एकट्या दक्षिण आफ्रिकेंत होतें. तेथें १९४० सालीं ९.४३ लक्ष जोड्या तयार झाल्या.

कोझमतूर येथील कपास कापड्याच्या गिरण्या

कोझमतूर हें मद्रास प्रांतातील एक मोठें शहर आहे. तेथें १९२९ सालापर्यंत फक्त ६ गिरण्या होत्या व त्यांत ५,६०० कामगार होते. कोझमतूर येथील गिरण्यांची संख्या आतां २७ झाली आहे व त्यांत सुमारे २० हजार कामगार आहेत. कोझमतूरच्या आसपास १० मैलांचे आंतक सर्व गिरण्या आहेत. कोझमतूरची हवा गिरण्यांस अतिशय अनुकूल आहे. मजुरांचा पुरवठा सुबलक आहे व मजुरीचे दर अल्प आहेत. तेथील पुरुष कामगारांची मासिक प्रती १६ रुपये व स्त्री कामगारांची प्रती ९ रुपये आहे. कोझमतूर जिल्ह्यातील कपास उच्च दर्जाची असून गिरण्यांस ती स्वस्त मिळू शकते. बहुतेक गिरण्या लहान आकाराच्या आहेत. प्रत्येक १२००० चात्यांच्या गिरणीस ६ लाखांचें वसूल वाडविले, असें प्रमाण पढते. मद्रास सरकारच्या पायकरा वीज योजनेमुळे गिरण्यांस स्वस्त दरानें वीज मिळू लागल्यापासून गिरण्यांची प्रगति चांगली झाली आहे. मद्रास प्रांतांत, विशेषतः मद्रा आग्नि सेलम येथें हातमागांवर मोठ्या प्रमाणावर कापड विणण्यांत येतें. एकट्या मद्रास प्रांतांत ५ लक्ष हातमाग आहेत, त्यांचें गिहाडक कोझमतूरच्या सुतास मिळतें. कोझमतूर येथें स्पिनिंगचीच वाढ झाली आहे, कारण त्यांत नफा अधिक सुटतो व विणकामास आवश्यक असणारा पाणीपुरवठा तेथें उपलब्ध नाही. गिरण्यांतील यंत्रसामुग्री ताजी व कार्यक्षम आहे.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अधिकृत भांडवल रु. ३,००,००,०००
 वसूल झालेलें भांडवल रु. १,००,००,०००
 रिसर्व्ह फंड रु. १,१५,५०,०००

मुख्य कचेरी : ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.
 सुंबईमधील शाखा : बुलिपन एक्सचेंज, कुलाचा, काळबादेवी व्याणि मलबार हिल.

इतर शाखा : अहमदाबाद (मद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस बिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), बंदि (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्राइव्ह स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बझार), कलकत्ता (चौरींगी स्क्वेअर), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंन्चे), नागपूर (इतबारी बझार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेल्डिग्लर बँक लिमिटेड.
 डायरेक्टर्स : सर जुनीलाल ब्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल सारगाम्ही, सर जोसेफ के. नार्से, मि. ए. गोडिस, सर कावराजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिग्ग्या के. गुर्जा, श्री. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स :
 दुराणेच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० एकमेकां शिल्लेकर ३% दरानें व्याज दिलें जातें. रु. १,००,००० वरील व्याज सास योजनेनें दिलें जातें. सद्गमाम्ही असेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिलें जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी योग्य व्याजानें स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे. विसव व सेव्हिंगेद्वारांमार्गे बँक एक्सिच्यूटर व हस्ती म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे ट्रस्टींचें काम केले जातें. नियम अर्ज करून मागवावेत. बँकेसंबंधी वेगळीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.
 एजेंट—टी. आर. लालबाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.
 स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.
 मुंबजी शाखा : इलाळ स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबजी.

अधिकृत भांडवल : रु. १०,००,०००
 विक्रीस काढलेलें भांडवल : रु. ५,००,०००
 खपलेलें भांडवल : रु. ४,१४,०५०
 वसूल झालेलें भांडवल : रु. २,०६,९७५
 एकूण सेव्हलें भांडवल : रु. ३३,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. बा. गो. काळे, अध्यक्ष
 श्री. धों. कृ. साठे
 श्री. न. ग. पवार
 श्री. चं. वि. रानडे
 श्री. वा. पु. बर्वे
 श्री. मा. रा. जोशी
 श्री. श्री. गो. मराठे
 श्री. र. चिं. सोहोनी
 श्री. फ. दो. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सेव्हिवीक्री कपोशीनें करून दिली जाते. बँकेच्या शेअरवर १९४० असेर पुण्या होणाऱ्या वरीं द. सा. द. रोकटा ४ टक्के फरमाफ डिडिव्हिडं दिलें गेलें. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले
 मॅनेजर.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)		३%
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे		
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	...	१०८-१२
४% १९४३	...	१०२-१२
३ ३/४ चिनमुदत	...	९२-१२
३ ३/४ १९४०-५०	...	१०१-०
३% (१९६३-६५)	...	९२-८
२ ३/४ १९४८-५२	...	९६-१२
४% पोर्ट ट्रस्ट (लांब मुदत)	...	१०८-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	...	१०८-८
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३)	...	११५-०
५% म्हैसूर कर्ज (१९५५)	...	१२५-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा मागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा बसूल घाललेले मांडवल व कंसांतलराचा आकडा वार्षिक शिक्किडेड दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	...	१४१-०
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	...	११०-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ९%	...	४७-४
इंपीरियल बँक (५००) १२%	...	१६०५-०
बचि मॉ. कों. बँक (५०) १ ३/४ %	...	५३-८
रिझर्व्ह बँक (१००) ३ ३/४ %	...	१०४-८

बीज

बीचे टून्वे ऑर्डि. (५०) १२%	...	१३६-८
कराची (१००) ९%	...	२१७-८
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	...	२२०-०
टाटा पॉवर ऑर्डि. (१०००) ५ ३/४ %	...	१५८०-०
आंध्र व्हॅली ऑर्डि. (१०००) ७ ३/४ %	...	१६५५-०

रेल्वेज

व्हॉड-चरामती (१००) ४ ३/४ %	...	१०४-८
वाचोरा-जामनेर (१००) १ ३/४ %	...	९३-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) ११ ३/४ %	...	८७७-८
तापी व्हॅली (५००) ८ %	...	६४१-४

हतर

बेलापूर शुगर (५०) १० %	...	२३६-०
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ %	...	५०-०
शिया स्टीम (१५) १ %	...	२१-६
म्यू इंडिया विमा (७५-३५) १ %	...	५२-८
ओरिएंटल विमा (२००) १२ ५ %	...	४७१०-०
टाटा आयर्न व. मे. (१५०) ६ %	...	२११-०
टाटा आयर्न दु. मे. (१००) ७ ३/४ %	...	१३९-०
टाटा आयर्न ऑर्डि. (७५) १५ %	...	३१७-०
टाटा आयर्न डिफंड (३०) १७२ ६.१० आ. पे	...	१६६०-०
असोसिएटेड सिमेंट (१००) ५ %	...	१५९-०

सोने-चांदी

सोने (मिंट) प्रत्येक तोळ्यास	...	४७-१५-०
चांदी प्रत्येक १०० तोळ्यास	...	७०-८-०

**स्वादिष्ट मसाला
करणारे आद्य
कारखानदार**

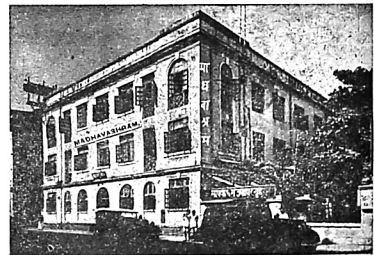

व्ही. पी. बैडेकर

बैडेकर आणि सन्स

पुणे येथील एजंट-

दत्तात्रय नारायण हेजीब.

माधवाश्रम

हा आश्रम द्रामच्या रस्त्यावर असून, रेल्वे-स्टेशन व चौपाटी सुमारे पांच मिनिटांचे रस्त्यावर आहे.

जागा मध्यवर्तीत, हवाशीर, लागणारे फर्निचरने शुंगारित असून, सोयीमुळे ती शोभिवंत जाहली आहे. कुटुंबासह राहणेची इच्छेनुरूप स्वतंत्र व्यवस्था.

माधवाश्रम बिल्डिंग, गिरगांव, मुंबई.

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक

व्यवस्थापक

वक्तशीर आणि मनपसंत काम
करून देणारे
मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन भोफत
कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

पावसाळ्यांतील उपयुक्त औषधें

❖ संग्रह करा ❖

कॉलरा गोळी, संजीवनी गुटी, कुटजारिष्ट,

पाचकवटी, पंचकोलासव

तसंच

पंडुरोगावरील अप्रतिम गुणकारी

—: रक्तवर्धक :—

सुवर्णकल्प, बालजीवन, अस्थिपोषक,

रक्तशोधक, कफनाशक हीं पेटंट

औषधें मागवा

मुख्य दुकान-गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

सर्व तन्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

'पायोनियर डाईंग हाऊस'

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टचल कन्वर्ट
इ. टिक्राऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळताना. कारखाना:—
भिकारदास मार्तली रोड, दातेवाडी, पुणे.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रूरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोवदला घ्या.

वंबाचे
माडीवर

महिद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

हे पत्र पुणे, पेठ मागुडी घ. नं. ११५११ आर्यभूषण लापसाम्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्से, यांनी छापिलें व
र. श्रीपाद रामन काले, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' मागुडी, घ. नं. १२१११३, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केले.